

Lepa navada je, da se vsako leto spominjamo rojstva ali smrti kakšnega pomembnega pesnika, pisatelja, umetnika, znanstvenika, itn. Obletnice slavnih in znamenitih mož in žena lahko različno obeležimo. Lahko izbrano leto proglasimo za leto osebe, ki je na določenem področju ali na več področjih veliko dosegla. Lani smo se v Cankarjevem letu spomnili stote obletnice smrti največjega našega pisatelja Ivana Cankarja, letos pa se spominjamo pesnika, ki je leta 1806 izdal prvo slovensko pesniško zbirko *Pesme za pokušino*. Poglejmo, kdo je bil to.

Vodnikovo leto 2019

V Sloveniji so leto 2019 proglasili za Vodnikovo leto. V tem letu se spominjamo dvestote obletnice smrti pesnika, jezikoslovca in časnikarja Valentina Vodnika. Bil je zelo zaslužen za uvedbo slovenščine v šolo v času francoskih Ilirskih provinc. Kot rečeno, je avtor prve slovenske pesniške zbirke. V Ljubljani je urejal in izdajal tudi koledarje z naslovom *Velika pratika* (1795–1797) in *Mala pratika* (1798–1806). Mediji, posebno slovenski literati in jezikoslovci so se na široko razpisali o življenju in delu V. Vodnika. Kaj vse je bil in koliko različnih opravil je v svojem življenju uspešno opravil, o čemer večina Slovencev sploh ne ve. Bil je zares zelo delaven in sposoben. Kot vnet novinar je še celo pokukal v astronomijo in tam zapustil pomembno sled. Napisal je namreč prvi slovenski astronomski poljudnoznanstveni članek, nekakšno poročilo o opazovanju Venere z daljnogledom.

Valentin Vodnik (Ljubljana, 1758–Ljubljana, 1819), slovenski duhovnik – frančiškan, razsvetljenec, pesnik, pisatelj, prevajalec, jezikoslovec, učitelj, novinar, urednik, celo opazovalec in komentator astronomskega opazovanja planeta Venere.

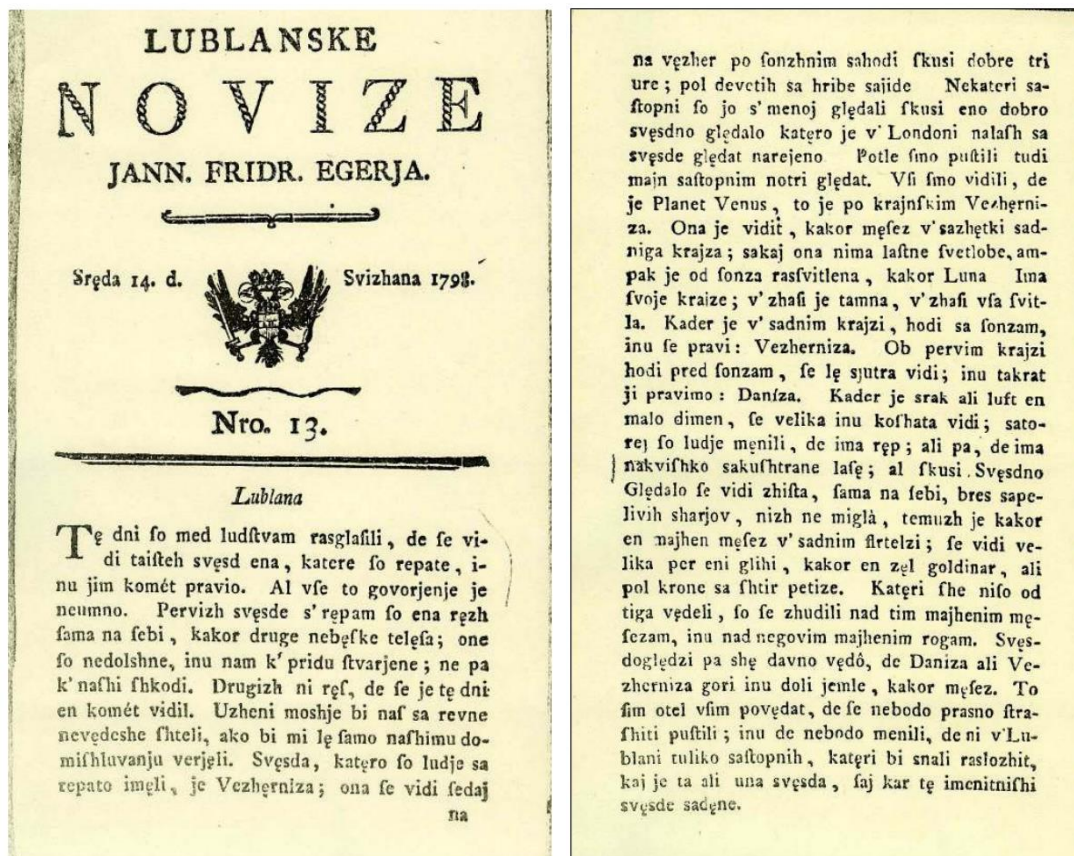
Vir: <https://www.nasizbori.si/valentin-vodnik-200-let/>

Kdaj so naši predniki začeli svoja astronomska opazovanja prvič zapisovati v slovenščini? Ali drugače vprašajmo, kdaj je bil napisan prvi slovenski astronomski članek in kdo ga je napisal?

Poglejmo nekoliko v zgodovino naše astronomije. Sprva so naši znanstveniki pisali svoje spise v latinščini. Potem je nemščina počasi izrivala latinščino in slavni matematik Jurij Vega je okoli leta 1800 že pisal v nemščini. Slovenščina je ponižno čakala na svojo priložnost. In ta je prišla.

Prvi slovensko napisani članek iz astronomije je napisal V. Vodnik. Objavil ga je v Lublanskih Novicah, ki jih je urejeval in so izhajale od januarja 1797 do decembra 1800. V članku je poročal je o daljnogledskem opazovanju Venere v družbi s strokovnjaki, kakor tudi v družbi navadnih Ljubljčanov. Opazoval jo je s teleskopom, ki je bil izdelan v Londonu. Teleskop je imenoval svedsko gledalo (najbrž je bil zrcalni teleskop ali reflektor). Vendar se to ime oziroma izraz za teleskop pri nas ni udomačilo.

Vodnikov astronomski spis je tako zanimiv, da ga velja v celoti prebrati (spodaj). Vodnik v članku Venero imenuje Vesherniza ali Venus. Omenja tudi ime Daniza za Venero.

Prvi slovenski poljudno znanstveni astronomski članek, ki je izšel v sredo, 14. 2. 1798, v Lublanskih novicah. Preslikava M. Prosen

Šele po 45-tih letih je višnjegorski župnik Janez Cigler (1792–1869), pisec prve slovenske povesti *Sreča v nesreči* (1836), napisal drugi slovenski poljudni astronomski članek z naslovom *Luna*. Izšel je leta 1843 v prvem letu izhajanja Bleiweisovih *Novic*. Vmes so pri nas izhajali le nemški astronomski teksti v nemških časopisih *Carniolia* in *Illyrisches Blatt*.

Spomenik Valentinu Vodniku v Ljubljani na Vodnikovem trgu.

Foto: Maja Prosen

Ta, Vodnikov članek je res prvi poljudni slovenski astronomski članek, čeprav je že kapucin, oče Hipolit Novomeški, s pravim imenom Adam Gaiger (1667–1722), leta 1711 v svojem trijezičnem slovarju prvič zapisal nekaj pomembnejših slovenskih astronomskih izrazov in jih strokovno obravnaval. Ni napisal prvega slovenskega astronomskega članka. Ta je prišel na vrsto šele ob koncu 18. stoletja, to je leta 1798. In napisal ga je prav V. Vodnik v lepem slovenskem jeziku tistega časa.

Naj samo omenim. Letos praznujemo še stoletnico rojstva prve slovenske univerze v Ljubljani. V začetku letošnjega maja pa je minilo tudi 500 let, odkar je umrl vsestranski italijanski genij Leonardo da Vinci.